

Mimořádná pozorování dravců na Svitavsku v roce 2013

Unusual observations of Birds of prey in the Svitavy region in 2013

Jiří MACH

Dimitrova 29, 568 02 Svitavy; e-mail: ma@gy.svitavy.cz

ÚVOD

Území Svitavska (region správního obvodu obce s rozšířenou působností Svitavy, rozloha 352 km², koordináty 9°45' N 16°28' E) se nachází v severní části pohraničí mezi Čechami a Moravou v Pardubickém kraji. Lesnato-zemědělská krajina leží v nadmořské výšce 352–672 m n. m. Svitavsko je významným biokoridorem mezi Východolabskou tabulí a Hornomoravským úvalem v ose západ–východ na straně jedné a Středními Sudety a Českomoravskou vrchovinou v ose sever–jih na straně druhé.

Svitavsko se řadí mezi ornitologicky nejsledovanější území Pardubického kraje. V místě působí šest aktivních pozorovatelů ptáků, kteří s určitou stálostí provádějí svá pozorování především v okolí soustav vodních ploch, příležitostně i v dalších prostředích, odkud také pochází i pozorování dravců. Výskytu ptáků v polních ekosystémech se pravidelněji věnuje v posledních zhruba pěti letech pouze autor tohoto příspěvku.

Cílem tohoto článku je zveřejnit zaznamenaná neobvyklá pozorování šesti druhů dravců na území Svitavska v roce 2013, přičemž u pěti druhů lze hodnotit alespoň podle dat Faunistické komise České společnosti ornitologické (FK ČSO) jejich výskyt jako regionálně až celorepublikově zajímavý.

PŘEHLED MIMOŘÁDNÝCH POZOROVÁNÍ DRAVCŮ NA SVITAVSKU

Orel křiklavý (*Aquila pomarina*)

Tento malý druh orla má evropský typ rozšíření. Hnízdí především v Polsku, pobaltských republikách, ve východní Evropě (Bělorusko, Ukrajina) a na Balkánu (Rumunsko, Bulharsko, Řecko). Nejbliže našemu území stabilně hnízdí na středním Slovensku (CEPÁK *et al.* 2008). V České republice patří mezi nepravidelně hnízdící druh. Hnízdění bylo prokázáno v roce 2012 a 2013 v CHKO Slavkovský les (BUŠEK 2014). Zimuje ve východní Africe jižně od rovníku (HUDEC & ŠŤASTNÝ 2005).

Dne 16. 4. 2013 pozoroval Luboš Novák při přeletu jeden exemplář u obce Javorník (kvadrát 6264) na úpatí Javornického hřebene (NOVÁK 2013a). V souvislosti s tímto pozorováním je zajímavý záznam stejného druhu v nedalekých Rudolticích (kvadrát 6065, okres Ústí nad Orlicí), který učinil Petr Moutelík 22. 4. 2013 (MOUTELÍK 2013).

Dvě starší pozorování orlů křiklavých z oblasti Svitavska jsou zmíněna v písemné pozůstalosti pana Vojtěcha Sajdla (V. Sajdl *in litt.* 1999). První pochází z roku 1954, kdy Vojtěch Sajdl 16. 5. sledoval dva jedince u Svitav na polích ve směru ke Koclířovu (lokalita Na předělu, kvadrát 6265). Jednoho zastřeleného orla křiklavého pak zaznamenal dne 16. 6. 1965 u Opatova (kvadrát 6164). Dne 26. 6. 2006 jsem společ-

ně s Jakubem Vránou pozoroval jednoho přeletujícího imaturního orla křiklavého u Horního rybníka ve Svitavách (kvadrát 6264).

V roce 2013 registrovala Česká společnost ornitologická (ČSO) na území České republiky 31 záznamů pozorování orla křiklavého. V roce 2012 to bylo 25 záznamů. V drtivé většině se jedná o hlášení výskytu z Moravy a Slezska. V letech předchozích je to šest (2011) a dvanáct (2010) záznamů, což je také nárůst oproti první dekádě 21. století (ČSO 2014).

Pozorování Luboše Nováka je čtvrtý registrovaný záznam o výskytu orla křiklavého na Svitavsku. Zeměpisná pozice tohoto regionu jistým způsobem předurčuje občasná zjištění orla křiklavého, neboť většina pozorování u nás pochází z východní části republiky, kde patrně probíhá určitá hranice migračního koridoru tohoto dravce, který při migraci do zimovišť v jižní Africe využívá Bosporskou úžinu v Turecku (CEPÁK *et al.* 2008).

Káně bělochvostá (*Buteo rufinus*)

Těžiště hnízdního areálu káně bělochvosté jsou stepi střední Asie. V Evropě je centrem jejího výskytu Rumunsko, Bulharsko a Řecko i další státy Balkánu. Zatoulaní jedinci byli zastížení ve většině evropských států. Nejbliže České republice hnízdí ojediněle v Maďarsku (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005).

Dne 1. 5. 2013 pozoroval jednoho jedince Luboš Novák (NOVÁK 2013b) při přeletu u Horního rybníka ve Svitavách (kvadrát 6264). Tento záznam schválila FK ČSO pod č. j. 23/2013.

Na Svitavsku jde o druhé registrované pozorování. Poprvé výskyt káně bělochvosté v regionu prokázal Martin Vavřík dne 4. 5. 2008 v Opatově (kvadrát 6165; FK ČSO 2015). Výskyt ze Svitav lze dávat do souvislosti se situací, která panuje v posledních letech na území celé naší republiky, kde ČSO registruje 31 pozorování v roce 2012 a 49 záznamů tohoto druhu v roce 2013, což je oproti letům předchozím výrazný nárůst (ČSO 2014). Jelikož se v těchto letech zvýšený počet záznamů odehrál převážně na Moravě, lze se domnívat, že na našem území pozorované káně bělochvosté pochází především z oblasti Maďarska a Balkánu. Zvyšování počtu záznamů tohoto druhu u nás od roku 1998 popisuje ŠÍREK (2012).

Orlík krátkoprstý (*Circaetus gallicus*)

Druh s indoafričským typem rozšíření, vyskytující se v jižní a východní Evropě. V sousedních státech nehojně hnízdí v Polsku, Maďarsku a ojediněle i na Slovensku. Evropská populace zimuje v Africe (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005).

Jeden exemplář orlíka krátkoprstého jsem sledoval dne 5. května 2013 při průletu u rybníků Dolní a Horní ve Svitavách (kvadrát 6264). Během pozorování jsem pořídil fotodokumentaci (obr. 1a). Toto pozorování schválila FK ČSO pod č. j. 25/2013.

Na území Svitavska i širšího okolí se jedná o vůbec první doložený záznam. Faunistická komise registruje jen pětici dalších schválených pozorování na našem území, a to 1× v letech 1986, 2002, 2012 a 2× v roce 2013 (FK ČSO 2015). Pozorování orlíka v roce 2013 ve Svitavách lze tedy dávat do souvislosti se situací na území celé České

republiky, kde se mírně zvyšuje počet zastižených jedinců, jejichž původ můžeme hledat především v zemích východně od našich hranic, nejspíš hlavně v Maďarsku. Zajímavostí svitavského pozorování může být i to, že jde o jeden z mála záznamů výskytu v České republice v jarním období.

Luňák červený (*Milvus milvus*) a luňák hnědý (*Milvus migrans*)

Luňák červený je druh s evropským typem rozšíření. V okolních státech hnízdí místy hojně v Německu a Polsku. Odtud migruje zimovat především do Francie, Španělska a Itálie. V České republice hnízdilo v letech 2001–2003 70–100 párů (ŠŤASTNÝ *et al.* 2006). Nejpočetněji u nás luňáci červení hnízdí na jižní Moravě, v severních Čechách a v západních Čechách, kde se také nejčastěji vyskytují při migraci v období od července až do první poloviny listopadu (HUDEC & ŠŤASTNÝ 2005). Ve východních Čechách se počet hnízdících párů pohybuje v rozmezí jednoho až tří párů (RAK 2013).

Luňák hnědý obývá téměř celou Evropu s výjimkou Britských ostrovů a Skandinávie, ale v její střední části jde o osídlení řídké. Zimuje v subsaharské Africe. V České republice hnízdilo v letech 2001–2003 40–60 párů luňáků hnědých (ŠŤASTNÝ *et al.* 2006). Pravidelněji u nás luňáci hnědí hnízdí především na Břeclavsku a v západních Čechách. V jiných částech republiky hnízdí sporadicky (HUDEC & ŠŤASTNÝ 2005). Ve východních Čechách je v posledních letech uváděn obvykle jeden hnízdící pár (RAK 2013).

První luňák červený byl v roce 2013 spatřen 25. 7. na polích východně od Svitav (kvadrát 6265). Od této doby jsem zaznamenal mezi 2. 8. a 25. 9. 2013 dalších 22 pozorování luňáků červených z k. ú. Svitav a přilehlých obcí Opatovec, Koclířov, Kamenná Horka, Hradec nad Svitavou, Vendolí a Radiměř (kvadráty 6264, 6364 a 6265). Šlo o jednotlivce, ale i menší hejna. Maximem bylo 11 exemplářů zjištěných 24. a 25. 9. 2013. Ptáci se pohybovali v místech polních prací (sklizeň, podmítka, orba, případně následné seti), kde pátrali po vyplašených, či usmrcených drobných savcích. Luňáci červení s oblibou usedali na okraje lesních porostů, případně na topoly v polních alejích, kde s velkou pravděpodobností také nocovali.

V uvedeném období se společně s luňáky červenými nepravidelně vyskytovali na polích u Svitav (kvadráty 6264, 6364 a 6265) i luňáci hnědí – 15 pozorování jednoho až osmi jedinců, motáci pochopové (*Circus aeruginosus*) – 60 pozorování jednoho až dvaceti exemplářů a motáci lužní (*Circus pygargus*) – 8 pozorování jednoho až tří ptáků. Společný výskyt luňáků červených s uvedenými dravci na jedné lokalitě byl nejčastěji zaznamenán po celé období měsíce srpna. V případě luňáka hnědého jde rovněž o mimořádný výskyt v období počínajícího podzimního průtahu, který nebyl dosud na Svitavsku zaregistrován.

Zvýšená koncentrace dravců na polích u Svitav přinesla u luňáků červených i případy úhynu na sloupech elektrického vedení. Dva jedinci byli nalezeni 19. 8. 2013 v polích u Kamenné Horky (kvadrát 6265; JANOŮŠEK 2013). Další elektrickým vedením zraněný luňák červený byl nalezen 3. 11. 2013 u Morašic na Litomyšlsku (kvadrát 6163). Živý byl převezen do záchrané stanice Zelené Vendolí, kde později uhynul. Jednalo se o nedospělého jedince, který byl jako mládě v roce 2012 označen křídelní značkou v německé

spolkové zemi Sasko-Anhaltsko v oblasti Magdeburska. Stejně křídelní značky měli i další tři luňáci pozorováni v roce 2013 na Mladoboleslavsku a Plzeňsku (D. Rak *in litt.*).

V regionu Svitavska jde minimálně za posledních 20 let o první pozorování tahového shromaždiště luňáků červených. Podle slov Dušana Raka (D. Rak *in verb.*) šlo o mimořádnou událost, neboť v roce 2013 byla taková koncentrace luňáků hlášena pouze z šesti oblastí České republiky.

Moták stepní (*Circus macrourus*)

Moták stepní má turkeštánský typ rozšíření. Osídluje východní Evropu (zejména východní část Ukrajiny a Volgogradskou část Ruska) s potulkami i do západní nebo severní Evropy. Zimuje v Indii a subsaharské Africe. U nás spadá nejčastější doba výskytu motáků stepních do pozdního léta a počátku podzimu (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005).

Dne 31. 8. 2013 jsem pozoroval samce motáka stepního při nízkém letu nad poli mezi obcemi Radiměř a Vendolí (kvadrát 6264). I přes krátký čas pozorování se mi podařilo pořídit fotodokumentaci (obr. 1b). Druhý záznam následoval 15. 9. 2013, kdy jsem rovněž pozoroval jednoho samce při nízkém letu nad poli u Vendolí ve směru na Svitavy. Tentokrát se zde samec motáka stepního zdržel minimálně tři hodiny, často přeletoval mezi poli, pokoušel se lovit a usedával na zem. Na základě mého upozornění později našli tohoto jedince také amatérští ornitologové Milan Janoušek, Jakub Vrána a Petr Zobač. Obě pozorování byla schválena Faunistickou komisí pod č. j. 62/2013 a 63/2013.

Faunistická komise do konce roku 2013 registruje 19 schválených pozorování motáků stepních. Šest z nich pochází z roku 2013 (FK ČSO 2015). Česká společnost ornitologická (ČSO 2014) pak eviduje celkem osm pozorování v roce 2013 ze srpna

Obr. 1: A) Orlík krátkoprstý (*Circaetus gallicus*) u Dolního rybníka ve Svitavách, 5. 5. 2013. B) samec motáka stepního (*Circus macrourus*) lovicí na polích mezi obcemi Radiměř a Vendolí, 31. 8. 2013. Foto: J. Mach.
Fig. 1: A) The Short-toed Snake Eagle (*Circaetus gallicus*) near Dolní fishpond, Svitavy, 5 May 2013. B) Pallid Harrier (*Circus macrourus*), fields near Radiměř and Vendolí, 31 August 2015. Photos by J. Mach.

a září, což jsou historická maxima z našeho území. Například z roku 2012 pochází dva (FK uznala jeden) a z roku 2011 dva záznamy o pozorování motáků stepních z území České republiky (ČSO 2014).

Přímo u Svitav byl tento druh pozorován vůbec poprvé. V blízké oblasti Litomyšlska to bylo v roce 2011 u Lezníka a Vidlaté Seče, přičemž mohlo jít o sledování stejného jedince (ČSO 2014, FK ČSO 2015).

SOUHRN

Svitavští amatérští ornitologové zaznamenali od dubna do září 2013 neobvyklá pozorování šesti druhů v oblasti Svitavska nehnízdících dravců. V případě orlíka krátkoprstého (*Circaetus gallicus*) a motáka stepního (*Circus macrourus*) šlo o vůbec první záznam v regionu. Pozorování káně bělochvosté (*Buteo rufinus*) je teprve druhým záznamem na Svitavsku. U orla křiklavého (*Aquila pomarina*) jde na Svitavsku o čtvrté historické pozorování. U těchto tří druhů dravců došlo v posledních dvou letech ke zvýšenému počtu jejich hlášeného výskytu v České republice. Luňáci červení (*Milvus milvus*) a luňáci hnědí (*Milvus migrans*) se zdržovali po dobu téměř dvou měsíců v období počínající podzimní migrace na polích u Svitav zřejmě díky vhodné potravní nabídce, přičemž u prvního z nich se jednalo až o 11 jedinců a takové shromaždiště bylo na Svitavsku zaznamenáno za posledních 20 let vůbec poprvé. Ve dvou případech došlo k úhynu luňáků červených na vedení nízkého napětí.

SUMMARY

This article summarizes an unusual non breeding occurrences of six species of birds of prey in Svitavy region (Grid nos. 6165, 6264, 6364 and 6265) in 2013. The Short-toed Snake Eagle (Circaetus gallicus) and Pallid Harrier (Circus macrourus) were observed in Svitavy surroundings for the first time, Long-legged Buzard (Buteo rufinus) for the second time and Lesser spotted Eagle (Aquila pomarina) for the fourth time. All these species have wanderethed increasingly to the Czech Republic in last period. Next, record flocks of 2–11 Red Kites (Milvus milvus) and 2–8 Black Kites (Milvus migrans) were hovered in fields around Svitavy mainly in August and September. Two Red Kites were killed by electricity current on high voltage lines.

PODĚKOVÁNÍ

Za rady a připomínky děkuji recenzentovi mého příspěvku.

LITERATURA

- BUŠEK O. 2014: Hnízdění orla křiklavého v severozápadních Čechách. *Ptačí svět* 2: 8.
- CEPÁK J., KLVAŇA P., ŠKOPEK J., SCHRÖPFER L., JELÍNEK M., HOŘÁK D., FORMÁNEK J. & ZÁRYBNICKÝ J. (eds) 2008: *Atlas migrace ptáků České republiky a Slovenska*. Aventinum, Praha.
- ČSO 2014: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné online na <http://www.birds.cz/avif/>. Naposledy navštíveno 27. 7. 2014.
- FK ČSO 2015: *Aktuální rozhodnutí Faunistické komise ČSO*. Dostupné na <http://fkcsso.cz/>. Naposledy navštíveno 7. 7. 2015.
- HUDEC K. & ŠŤASTNÝ K. (eds) 2005: *Fauna ČR, Ptáci 2/I*. Academia, Praha.

- JANOŮŠEK M. 2013: Luňák červený (*Milvus milvus*). In: ČSO: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na http://www.birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=329774. Naposledy navštíveno 27. 7. 2014.
- MOUTELÍK P. 2013: Orel křiklavý (*Aquila pomarina*). In: ČSO: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na http://www.birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=274227. Naposledy navštíveno 27. 7. 2014.
- NOVÁK L. 2013a: Orel křiklavý (*Aquila pomarina*). In: ČSO: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na http://www.birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=267656. Naposledy navštíveno 27. 7. 2014.
- NOVÁK L. 2013b: Káně bělochvostá (*Buteo rufinus*). In: ČSO: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na http://www.birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=282706. Naposledy navštíveno 27. 7. 2014.
- RAK D. 2013: Luňák červený (*Milvus milvus*). *Zpravodaj SOVDS* 13: 37–38.
- ŠÍREK J. 2012: Výskyt káně bělochvosté (*Buteo rufinus*) v České republice. ČSO, *Sylvia* 48: 146–151.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. Aventinum, Praha.